Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք

ՀԿ(բ)Կ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ԿՈՒԼՏ ՊՐՈՊԱԳԱՆԴԱՅԻ,
ԱԳԻՏԱՑԻԱՅԻ ԵՎ ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԱԺԻՆ

I թր.

ԱԳԻՏԱՏՈՐԻ ԲԼՈԿՆՈՏ

№ 1 (32)

ՀԿ(բ)Կ ԿԿ հրատարակչություն «Խ. Հայաստան»
ԵՐԵՎԱՆ—1938

ՀԿ (բ) Կ Կենտկոմի կուլտ· պրոպագանդայի,
ագիտացիայի յեվ մամուլի բաժին

ԱԳԻՏԱՏՈՐԻ ԲԼՈԿՆՈՏ

№ 1 (32)

ՀԿ (բ) ԿԿԿ հրատարակչություն—«Խ. Հայաստան»

ԵՐԵՎԱՆ—1938

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՏԱԼԻՆԸ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԹԻՎ

ՃԱՌ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ II ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ 1924 Թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 26-ԻՆ

Ընկերնե՛ր: Մենք, կոմունիստներս, հատուկ կազմվածքի մարդիկ ենք: Մենք հատուկ նյութից ենք ձևված: Մենք նրանք ենք, որոնք պրոլետարական մեծ ստրատեգի բանակը, ընկեր Լենինի *բանակն ենք կազմում: Չկա ավելի բարձր բան, քան այդ բանակին պատկանելու պատիվը: Չկա ավելի բարձր բան, քան այն կուսակցության անդամի կոչումը, որի հիմնադիրն ու ղեկավարն ընկեր* Լենինն *է: Ամեն մեկին վիճակված չէ այդպիսի կուսակցության անդամ լինել: Ամեն մեկին վիճակված չէ այդպիսի կուսակցության անդամության հետ կապված ձախորդությունների ու փոթորիկներին դիմանալ: Բանվոր*

դասակարգի զավակները, կարիքի ու պայքարի զավակները, անհավատալի զրկանքների ու հերոսական ջանքերի զավակները — ահա թե ովքեր ամենից առաջ պետք է լինեն այդպիսի կուսակցության անդամները: Ահա թե ինչու լենինյանների կուսակցությունը, կոմունիստների կուսակցությունը դրա հետ մեկտեղ կոչվում է բանվոր դասակարգի կուսակցություն:

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր ԼԵՆԻՆԸ մեզ ավանդ թողեց — բարձր պահել և մաքուր պահպանել կուսակցության անդամի մեծ կոչումը: Երդվում ենք քեզ, ընկե՛ր ԼԵՆԻՆ, որ մենք պատվով կկատարենք քո այդ պատվիրանը:

Ընկեր Լենինը 25 տարի կոփել է մեր կուսակցությունը և նրանից դարբնել է ամենաամուր և ամենակոփված բանվորական կուսակցությունն աշխարհում: Ցարիզմի և նրա ոպրիչնիկների հարվածները, բուրժուազիայի ու կալվածատերերի կատաղությունը, Կոլչակի ու Դենիկինի զինված հարձակումները, Անգլիայի ու Ֆրանսիայի զինված միջամտությունը, բուրժուական հարյուրաբերան մամուլի սուտն ու զրպարտությունը, — այդ բոլոր կա-

րիճները քառորդ դարի ընթացքում անփոփոխ կերպով թափվում էին մեր կուսակցության գլխին: Բայց մեր կուսակցությունը կանգնած էր ժայռի պես, հետ մղելով թշնամիների անհամար հարվածները և բանվոր դասակարգին տանելով առաջ, դեպի հաղթանակ: Դաժան մարտերի մեջ կոփեց մեր կուսակցությունն իր շարքերի միասնությունն ու միաձուլությունը: Միասնությամբ ու միաձուլությամբ նա հաղթանակ ձեռք բերեց բանվոր դասակարգի թշնամիների դեմ:

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր ԼԵՆԻՆԸ մեզ ավանդ թողեց — աչքի լույսի պես պահպանել մեր կուսակցության միասնությունը: Երդվում ենք քեզ, ընկե՛ր ԼԵՆԻՆ, որ մենք պատվով կկատարենք քո այդ պատվիրանն էլ:

Ծանր ու անտանելի յե բանվոր դասակարգի վիճակը: Տանջալի ու ծանր են աշխատավորների տառապանքները: Ստրուկներ և ստրկատերեր, ճորտեր և ճորտատերեր, գյուղացիներ և կալվածատերեր, բանվորներ և կապիտալիստներ, կե-

կեղեքվողներ և կեղեքիչներ, — այդպես էր կառուցվում աշխարհը դարերից ի վեր, այդպիսին նա մնում է և այժմ յերկիրների ահագին մեծամասնության մեջ: Աշխատավորները դարերի ընթացքում տասնյակ ու հարյուրավոր անգամներ փորձել են իրենց ուսերից վայր գցել կեղեքիչներին և իրենց դրության տերը դառնալ: Բայց յուրաքանչյուր անգամ, ջախջախված ու անարգված, նրանք հարկադրված են յեղել նահանջել, սրտի խորքում պահելով վիրավորանքն ու նվաստացումը, զայրույթն ու հուսահատությունը և հայացքներն ուղղելով անծանոթ յերկնքին, վորտեղ նրանք հույս ունեյին փրկություն գտնել: Ստրկության շղթաները մնում եյին նույնությամբ կամ հին շղթաները փոխարինվում եյին նորերով, վորոնք նույնքան ծանր ու ստորացուցիչ եյին: Միայն մեր յերկրում հաջողվեց աշխատավորների կեղեքված ու վոտնահարված մասսաներին ուսերից վայր նետել կալվածատերերի ու կապիտալիստների տիրապետությունը և նրա տեղը դնել բանվորների ու գյուղացիների տիրապետությունը: Դուք գիտեք, ընկերնե՛ր, և այժմ ամբողջ աշխարհն է այդ ընդունում, վոր այդ վիթխարի պայ-

քարը ղեկավարում եր ընկեր Լենինը և նրա կուսակցությունը: Լենինի մեծությունն ամենից առաջ այն է, վոր նա, ստեղծելով Խորհուրդների Հանրապետությունը, հենց գործով ամբողջ աշխարհի կեղեքված մասսաներին ցույց տվեց, վոր կորսված չէ փրկության հույսը, վոր կալվածատերերի ու կապիտալիստների տիրապետությունը մշտնջենական չէ, վոր աշխատանքի թագավորությունը կարելի յե ստեղծել հենց աշխատավորների ջանքերով, վոր աշխատանքի թագավորությունը պետք է ստեղծել յերկրի վրա, և վոչ թե յերկնքում: Դրանով նա ամբողջ աշխարհի բանվորների ու գյուղացիների սրտերը վառեց ազատության հույսով: Դրանով և հենց բացատրվում այն փաստը, վոր Լենինի անունը դարձել է աշխատավոր ու շահագործվող մասսաների ամենասիրելի անունը:

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր Լենի՛նը մեզ ավանդ թողեց — պահպանել ու ամրապնդել պրոլետարիատի դիկտատուրան: Յերդվում ենք քեզ, ընկե՛ր Լենին, վոր մենք չենք խնայի մեր ուժերը, վորպեսզի պատվով կատարենք քո այդ պատվիրանն ևս:

Պրոլետարիատի դիկտատուրան մեր երկրում ստեղծվեց բանվորների ու գյուղացիների դաշինքի հիման վրա։ Դա՝ Խորհուրդների Հանրապետության առաջին և արմատական հիմքն է։ Բանվորներն ու գյուղացիները կապիտալիստներին ու կալվածատերերին չէին կարողանա հաղթել առանց այդպիսի դաշինքի առկայության։ Բանվորները չէին կարողանա ջախջախել կապիտալիստներին առանց գյուղացիների օժանդակության։ Գյուղացիները չէին կարողանա ջախջախել կալվածատերերին առանց բանվորների կողմից ղեկավարություն ունենալու։ Այդ մասին է խոսում քաղաքացիական պատերազմի ամբողջ պատմությունը մեր երկրում։ Բայց Խորհուրդների Հանրապետության ամրապնդման համար մղվող պայքարը բնավ ավարտված չէ,—նա միայն նոր ձև է ընդունել։ Բանվորների ու գյուղացիների դաշինքն առաջ ռազմական դաշինքի ձև ուներ, որովհետև այն ուղղված էր Կոլչակի և Դենիկինի դեմ։ Այժմ բանվորների ու գյուղացիների դաշինքը պետք է ընդունի տնտեսական աշխատակցության ձև քաղաքի ու գյուղի միջև, բանվորների ու գյուղա-

ցիների միջև, որովհետև այդ դաշինքն ուղղված է վաճառականի ու կուլակի դեմ, որովհետև դրա նպատակն է գյուղացիներին ու բանվորներին փոխադարձաբար մատակարարել ամեն անհրաժեշտ բան։ Դուք գիտեք, որ ոչ ոք այնպես հաստատակամորեն չէր անցկացնում այդ խնդիրը, ինչպես ընկեր Լենինը։

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր ԼԵՆԻՆԸ մեզ ավանդ թողեց — բոլոր ուժերով ամրապնդել բանվորների ու գյուղացիների դաշինքը։ Երդվում ենք քեզ, ընկե՛ր Լենին, որ մենք պատվով կկատարենք քո այդ պատվիրանն ևս։

Խորհուրդների Հանրապետության երկրորդ հիմքը մեր երկրի ազգությունների աշխատավորների դաշինքն է։ Ռուսները և ուկրաինացիները, բաշկիրները և բելոռուսները, վրացիներն ու ադրբեջանցիները, հայերն ու ղազախները, թաթարներն ու կիրգիզները, ուզբեկներն ու թուրքմենները, — դրանք բոլորը միանման շահագրգռված են, որ ամրանա պրոլետարիատի դիկտատուրան։ Ո՛չ միայն պրոլետարիատի դիկտատուրան է այդ ժողովուրդներին ազատում շղթաներից

ու ճնշումից, այլև այդ ժողովուրդներն
են մեր Խորհուրդների Հանրապետությունն
պաշտպանում բանվոր դասակարգի թշնամիների
դավերից ու արշավանքներից՝ իրենց անվե-
րապահ նվիրվածությամբ Խորհուրդների
Հանրապետությանը, նրա համար զոհելու
իրենց պատրաստակամությամբ: Ահա թե
ինչու ընկեր Լենինը մեզ անդադար ասում
էր, թե անհրաժեշտ է, վոր մեր յերկրի
ժողովուրդները կամավոր դաշինք ունե-
նան, անհրաժեշտ է, վոր նրանք յեղբայ-
րորեն աշխատակցեն Հանրապետություն-
ների Միության շրջանակներում:

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր Լենինը
մեզ ավանդ թողեց — ամրացնել ու ընդ-
լայնել Հանրապետությունների Միությու-
նը: Յերդվում ենք քեզ, ընկե՛ր Լենին,
վոր մենք պատվով կկատարենք քո այդ
պատվիրանն էլ:

Պրոլետարիատի դիկտատուրայի յեր-
րորդ հիմքը մեր Կարմիր Բանակն է, մեր
Կարմիր Նավատորմը: Լենինը մեզ շատ
անգամ է ասել, թե կապիտալիստական պե-
տություններից մեր նվաճած ժամանակա-
վոր դադարը կարող է կարճատև լինել:
Լենինը մեզ շատ անգամ է մատնանշել,

վոր Կարմիր Բանակի ամրացումը և նրա
դրության լավացումը մեր կուսակցության
կարևորագույն խնդիրներից մեկն է: Քեր-
զոնի ուլտիմատումի և Գերմանիայի ճըգ-
նաժամի հետ կապված դեպքերն ավելորդ
անգամ հաստատեցին, վոր Լենինը, ինչ-
պես միշտ, իրավացի էր: Արդ յերդվենք,
ընկերնե՛ր, վոր մենք ուժերս չենք խնայի,
վորպեսզի ամրացնենք մեր Կարմիր Բա-
նակը, մեր Կարմիր Նավատորմը:

Վորպես մի հսկա ժայռ կանգնած է
մեր յերկիրը՝ շրջապատված բուրժուական
պետությունների ովկիանոսով: Ալիքներ
ալիքների հետևից գլորվում են նրա վրա,
սպառնալով հեղեղել ու խորտակել: Իսկ
ժայռը շարունակում է անդրդվելի կանգ-
նած մնալ: Ինչո՞ւմն է նրա ուժը: Վոչ
միայն նրանում, վոր մեր յերկիրը պահ-
պանվում է բանվորների ու գյուղացիների
դաշինքով, վոր նա մարմնավորում է ազատ
ազգությունների դաշինքը, վոր նրան պաշտ-
պանում է Կարմիր Բանակը և Կարմիր Նա-
վատորմի հզոր ձեռքը: Մեր յերկրի ուժը,
նրա ամրությունը, նրա հաստատունությու-
նը նրանումն է, վոր նա խորին համակրանք
ու անխորտակելի օժանդակություն ունի

ամբողջ աշխարհի բանվորների ու գյուղացիների սրտերում: Ամբողջ աշխարհի բանվորներն ու գյուղացիները ցանկանում են Խորհուրդների Հանրապետությունը պահպանել իբրև մի նետ, որ ընկեր Լենինի անվրեպ ձեռքով նետված է թշնամիների բանակատեղը, իբրև ճնշումից ու շահագործումից փրկվելու իրենց հույսերի հենարան, իբրև ազատության ուղին իրենց ցույց տվող ճիշտ փարոս: Նրանք ցանկանում են այն պահպանել, և նրանք կալվածատերերին ու կապիտալիստներին թույլ չեն տա ավերել այն: Դրա մեջ է մեր ուժը: Դրա մեջ է բոլոր երկրների աշխատավորների ուժը: Դրա մեջ ել հենց ամբողջ աշխարհի բուրժուազիայի թուլությունն է:

Լենինը Խորհուրդների Հանրապետությունը երբեք չի նայել իբրև ինքնանպատակի: Նա այդ միշտ դիտել է իբրև Արևմուտքի և Արևելքի երկրներում հեղափոխական շարժումն ուժեղացնելու մի անհրաժեշտ օղակ, իբրև կապիտալի վրա ամբողջ աշխարհի աշխատավորների հաղթանակը հեշտացնելու մի անհրաժեշտ օղակ: Լենինը գիտեր, որ միմիայն այդպիսի ըմբռնումն

է ճիշտ՝ ո՛չ միայն միջազգային տեսակետից, այլև Խորհուրդների Հանրապետությունը պահպանելու տեսակետից: Լենինը գիտեր, որ միայն այդ ճանապարհով կարելի յե ամբողջ աշխարհի աշխատավորների սրտերը բոցավառել՝ ազատության համար մղվող վճռական մարտերի համար: Ահա թե ինչու նա, պրոլետարիատի հանճարեղ առաջնորդներից ամենահանճարեղը, պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաստատման հենց հետևյալ օրը դրեց բանվորների Ինտերնացիոնալի հիմքը: Ահա թե ինչու նա չէր դադարում ընդլայնելու և ամրապնդելու ամբողջ աշխարհի աշխատավորների միությունը — Կոմունիստական Ինտերնացիոնալը:

Այս օրերին մենք տեսանք տասնյակ ու հարյուր հազարավոր աշխատավորների ուխտագնացությունը դեպի ընկեր Լենինի դագաղը: Որոշ ժամանակ հետո դուք կտեսնեք միլիոնավոր աշխատավորների ներկայացուցիչների ուխտագնացությունը դեպի ընկեր Լենինի գերեզմանը: Կարող եք չկասկածել, որ միլիոնավորների ներկայացուցիչների հետևից կձգվեն հետագայում տասնյակ ու հարյուր միլիոնա-

վորների ներկայացուցիչներն աշխարհի բոլոր ծայրերից, վորպեսզի վկայեն, վոր ընկեր Լենինը վո՛չ միայն ռուսական պրոլետարիատի, վո՛չ միայն յեվրոպական բանվորների, վո՛չ միայն գաղութային Արևելքի առաջնորդն եր, այլև յերկրագնդի ամբողջ աշխատավորության առաջնորդը:

Հեռանալով մեզնից՝ ընկեր ԼԵՆԻՆԸ մեզ ավանդ թողեց — հավատարիմ մնալ կոմունիստական ինտերնացիոնալի սկզբունքներին: Յերդվում ենք քեզ, ընկե՛ր ԼԵՆԻՆ, վոր մենք մեր կյանքը չենք խնայի, վորպեսզի ամրապնդենք ու ընդլայնենք ամբողջ աշխարհի աշխատավորների միությունը — կոմունիստական ինտերնացիոնալը:

ԼԵՆԻՆՆ ԻԲՐԵՎ ՌԿԿ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՑԵՎ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՀՈԴՎԱԾ ԾՆՆԴՅԱՆ 50-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

Մարքսիստների յերկու խումբ գոյություն ունի: Դրանք յերկուսն ել աշխատում են մարքսիզմի դրոշի տակ, իրենց համարում են «իսկական» մարքսիստական:

Յեվ այնուամենայնիվ դրանք ամենևին ել նույնը չեն: Ավելին. դրանց միջև մի ամբողջ անդունդ կա, վորովհետև դրանց աշխատանքի մեթոդները տրամագծորեն հակադիր են:

Առաջին խումբը սովորաբար սահմանափակվում է մարքսիզմն արտաքնապես ընդունելով, այն հանդիսավորապես հռչակելով: Չկարողանալով կամ չցանկանալով թափանցել մարքսիզմի եյության մեջ, չկարողանալով կամ չցանկանալով կենսագործել այն, այդ խումբը մարքսիզմի կենդանի ու հեղափոխական դրույթները դարձնում է մեռած, վոչինչ չասող ֆորմուլաներ: Նա իր գործունեյությունը հիմնում է վո՛չ թե փորձի, վո՛չ թե գործնական աշխատանքի հաշվառման վրա, այլ Մարքսից բերած ցիտատների վրա: Նա ցուցումներ և դիրեկտիվներ քաղում է վո՛չ թե կենդանի իրականության վերլուծումից, այլ անալոգիաներից և պատմական զուգահեռներից: Խոսքի ու գործի իրար չբռնելը — այս է այդ խմբի հիմնական հիվանդությունը: Այստեղից՝ հուսախաբումներ և հավիտենական դժգոհություն բախտից, վորը միշտ ու ամենուրեք խաբում է նրան, «քթին տալիս»: Այդ

խմբի անունն է՝ մենշևիզմ (Ռուսաստանում), օպորտունիզմ (Եվրոպայում)։ Ընկ. Տիշկոն (Յոգիխեսը) Լոնդոնի համագումարում բավականին դիպուկ բնորոշեց այդ խումբը՝ ասելով, թե նա ո՛չ թե կանգնած, այլ պառկած է մարքսիզմի տեսակետին։ Երկրորդ խումբը, ընդհակառակը, հարցի ծանրության կենտրոնը մարքսիզմի արտաքնապես ընդունումից փոխադրում է նրա կիրառման, նրա կենսագործման վրա։ Մարքսիզմի իրականացման այնպիսի ուղիներ և միջոցներ նշել, որոնք համապատասխանում են իրադրությանը, այդ ուղիներն ու միջոցները փոխել, երբ իրադրությունը փոխվում է, — ահա թե ինչի վրա է գլխավորապես այդ խումբը դարձնում իր ուշադրությունը։ Այդ խումբը դիրեկտիվներ ու ցուցումներ քաղում է ո՛չ թե պատմական անալոգիաներից և զուգահեռներից, այլ շրջապատող պայմանների ուսումնասիրությունից։ Իր գործունեության մեջ նա հենվում է ո՛չ թե ցիտատների ու ասույթների վրա, այլ գործնական փորձի վրա, իր յուրաքանչյուր քայլն ստուգելով փորձով, իր սխալներից դաս առնելով և ուրիշներին նոր կյանք կառուցել սովորե-

ցնելով։ Ինչպես սրանով է հենց բացատրվում, որ այդ խմբի գործունեության մեջ խոսքն ու գործն իրար բռնում են, և Մարքսի ուսմունքը լիովին պահպանում է իր կենդանի հեղափոխական ուժը։ Այս խմբին լիովին հարմարվում են Մարքսի այն խոսքերը, որոնց համաձայն մարքսիստները չեն կարող բավականանալ աշխարհը բացատրելով, այլ նրանք պետք է ե՛լ ավելի առաջ գնան, վերափոխեն այն։ Այդ խմբի անունն է՝ բոլշևիզմ, կոմունիզմ։ Այդ խմբի կազմակերպիչն ու առաջնորդը Վ. Ի. Լենինն է։

1. ԼԵՆԻՆԸ ԻԲՐԵՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ

Պրոլետարական կուսակցության կազմակերպումը Ռուսաստանում ընթացել է հատուկ պայմաններում, որոնք տարբեր են Արևմուտքում բանվորական կուսակցության կազմակերպվելու մոմենտի պայմաններից։ Մինչդեռ Արևմուտքում՝ Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, բանվորական կուսակցությունը դուրս յեկավ արհեստակցական միություններից՝ միություննե-

րի և կուսակցությունների լեգալ գոյության պայմաններում, բուրժուական հեղափոխությանը հաջորդող խաղաղության մեջ բուրժուական պառլամենտի առկայության դեպքում, յերբ իշխանության հասած բուրժուազիան կանգնած եր պրոլետարիատի դեմ-հանդիման,— Ռուսաստանում, ընդհակառակը, պրոլետարական կուսակցության կազմակերպումը տեղի յեր ունենում դաժանագույն աբսոլյուտիզմի որով, բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության սպասումի պայմաններում, յերբ, մի կողմից, կուսակցական կազմակերպությունները լցվում եյին բանվոր դասակարգը բուրժուական հեղափոխության համար օգտագործելու ցանկությամբ ծարավի բուրժուական «լեգալ-մարքսիստական» տարրերով, մյուս կողմից, կուսակցական լավագույն աշխատողներին ցարական ժանդարմերիան դուրս եր խլում կուսակցության շարքերից, այնինչ տարերային հեղափոխական շարժման աճումը պահանջում եր հեղափոխականների այնպիսի կայուն, միախմբված ու բավականաչափ կոնսպիրատիվ մարտական միջուկի առկայություն, վորը կարողանար

շարժումն ուղղել դեպի աբսոլյուտիզմի տապալումը:

Խնդիրն այն եր, վոր վոշխարները ջոկեյինք այծերից, սահմանազատվեյինք օտար տարրերից, տեղերում փորձառու հեղափոխականների կադրեր կազմակերպեյինք, նրանց պարզ ծրագիր ու ամուր տակտիկա տայինք, վերջապես, այդ կադրերը համախմբեյինք պրոֆեսիոնալ հեղափոխականների մի միասնական մարտական կազմակերպության մեջ, վորը լիներ բավականաչափ կոնսպիրատիվ՝ ժանդարմական հարձակումներին դիմանալու համար, բայց միաժամանակ մասսաների հետ բավականաչափ կապված լիներ՝ հարկավոր բոպեյին նրանց կռվի տանելու համար:

Մենշևիկները, հենց նրանք, վոր մարքսիզմի տեսակետին են «պառկած», հարցը հասարակ կերպով եյին լուծում. վորովհետև Արևմուտքում բանվորական կուսակցությունը առաջ ե յեկել անկուսակցական արհեստակցական միություններից, վորոնք պայքարում են բանվոր դասակարգի տնտեսական դրության բարելավելու համար, ապա Ռուսաստանում, ըստ հնարավորության, պետք ե նույնը կատարել, այսինքն առայժմ սահմանափակվել տեղերում «բան-

վորների անտեսական պայքարով՝ գործատերերի և կառավարության դեմ», չստեղծելով ընդհանուր ռուսական մարտական կազմակերպություն, իսկ հետո... հետո, յերբ մինչ այդ հրապարակ չեն գա արհեստակցական միություններ, անկուսակցական բանվորական համագումար հրավիրել և այն կուսակցություն հայտարարել:

Այն մասին, վոր մենշևիկների՝ ռուսական պայմանների համար ուտոպիստական այդ «մարքսիստական» «պլանն», այնուամենայնիվ, յենթադրում է ագիտացիոն լայն աշխատանք, վորն ուղղված է կուսակցականության գաղափարի նվաստացմանը, կուսակցական կադրերի վոչնչացմանը, պրոլետարիատն առանց իր կուսակցության թողնելուն և բանվոր դասակարգը լիբերալների խժռելու հանձնելն,—այդ մասին դժվար թե այն ժամանակ գլխի եյին ընկնում մենշևիկները և, թերևս, բոլշևիկներից շատերն ել:

Լենինի մեծագույն ծառայությունը ռուսական պրոլետարիատի և նրա կուսակցության հանդեպ այն է, վոր նա մենշևիկյան կազմակերպական «պլանի» ամբողջ վտանգավորությունը մերկացրեց դեռևս այն մոմենտին, յերբ «պլանը» հազիվ եր

հղացված, յերբ «պլանի» հեղինակներն իրենք դժվարությամբ եյին պարզ պատկերացնում նրա ուրվագծերը, և մերկացնելով այն, կատաղի հարձակում սկսեց մենշևիկների կազմակերպական սանձարձակության դեմ, պրակտիկների ամբողջ ուշադրությունը կենտրոնացնելով այդ հարցի վրա: Վորովհետև խոսքը կուսակցության գոյության մասին եր, կուսակցության կյանքի և մահվան մասին:

Ընդհանուր — ռուսական քաղաքական թերթ հիմնել, իբրև կուսակցական ուժերի համախմբման կենտրոն, տեղերում կուսակցական կայուն կադրեր կազմակերպել, իբրև կուսակցության «կանոնավոր մասեր», այդ կադրերը թերթի միջոցով իմի հավաքել և նրանց միախմբել իբրև ընդհանուր—ռուսական մարտական կուսակցություն՝ խստիվ նշված սահմաններով, պարզ ծրագրով, ամուր տակտիկայով, միասնական կամքով,—ահա թե ինչ պլան զարգացրեց Լենինը իր «Ի՞նչ անել», «Մի քայլ առաջ, յերկու քայլ հետ» նշանավոր գրքույկներում: Այդ պլանի արժանիքն այն եր, վոր նա լիովին համապատասխանում եր ռուսական իրականությանը և վարպետորեն ընդհանրացնում եր լավագույն պրակտիկնե-

րի կազմակերպական փորձը: Այդ պլանի համար մղված պայքարում ռուսական պըրակտիկների մեծամասնությունը վճռականորեն գնաց Լենինի հետևից, կանգ չառնելով պառակտման առջև: Այդ պլանի հաղթությունը հիմք դրեց այն միաձույլ ու կոփված կոմունիստական կուսակցության, որի հավասարը աշխարհը չի ճանաչում:

Մեր ընկերները (ոչ միայն մենշևիկները) հաճախ մեղադրում եյին Լենինին, որ նա չափազանց մեծ հակում ունի դեպի բանավեճն ու պառակտումը, որ նա անհաշտ պայքար է մղում հաշտվողականների դեմ և այլն: Անկասկած, թե՛ այս, և թե՛ այն տեղի ուներ իր ժամանակին: Բայց դժվար չէ հասկանալ, որ մեր կուսակցությունը չէր կարողանա ազատվել ներքին թուլությունից և ցրվածությունից, նա չէր կարողանա իրեն հատուկ ուժին և ամրությանը հասնել, յեթե իր միջից չվտարեր ոչ պրոլետարական, օպորտունիստական տարրերին: Բուրժուական տիրապետության դարաշրջանում պրոլետարական կուսակցությունը կարող է աճել և ամրապնդվել միմիայն այն չափով, ինչ չափով որ նա իր միջավայրում և բանվոր դասակարգի մեջ պայքար է մղում օպորտունիստական, հա-

կահեղափոխական և հակակուսակցական տարրերի դեմ: Լասսալն արդարացի էր, ասելով՝ «կուսակցությունը նրանով է ամրապնդվում, որ մաքրում է իրեն»: Մեղադրողները սովորաբար վկայակոչում եյին գերմանական կուսակցությանը, որտեղ այն ժամանակ ծաղկած էր «միասնությունը»: Բայց, նախ, ամեն միասնություն էլ ուժի նշան չէ, յերկրորդ, բավական է այժմ նայել յերեք կուսակցության բաժանված նախկին գերմանական կուսակցությանը, որպեսզի հասկանանք Շայդեմանի ու Նոսկեյի՝ Լիբկնեխտի ու Լյուքսեմբուրգի հետ ունեցած «միասնության» ամբողջ կեղծությունն ու յերեսպաշտությունը: Եվ ո՞վ գիտե, գերմանական պրոլետարիատի համար արդյոք ավելի լավ չէ՞ր լինի, յեթե գերմանական կուսակցության հեղափոխական տարրերն իր ժամանակին պառակտվեյին նրա հակահեղափոխական տարրերից...

Ո՛չ, Լենինը հազար անգամ իրավացի էր, կուսակցությունը տանելով հակակուսակցական և հակահեղափոխական տարրերի դեմ անհաշտ պայքարի ուղիով: Որովհետև մեր կուսակցությունը միմիայն այդպիսի կազմակերպական քաղաքականության հետևանքով կարող էր իր մեջ ստեղծել այն

ներքին միասնականությունն ու զարմանալի միաձուլությունը, որոնց շնորհիվ նա Կերենսկու ժամանակ անհախանդավին դուրս յեկավ հուլիսյան ճգնաժամից, իր ուսերին տարավ հոկտեմբերյան ապստամբությունը, առանց ցնցումների ապրեց Բրեստի ժամանակաշրջանի ճգնաժամը, կազմակերպեց հաղթանակը Անտանտի դեմ և, վերջապես, հասավ այն չտեսնված ճկունության, որի շնորհիվ նա ի վիճակի յե ուզած մոմենտին վերակազմել իր շարքերը և իր անդամներից հարյուր հազարավորներին կենտրոնացնել ցանկացած մեծ աշխատանքի շուրջը, առանց շփոթություն մտցնելու իր շարքերի մեջ:

2. ԼԵՆԻՆԸ ԻԲՐԵՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Բայց Ռուսաստանի կոմունիստական կուսակցության կազմակերպական արժանիքները գործի մի կողմն են ներկայացնում միայն: Կուսակցությունը չեր կարողանա աճել ու ամրապնդվել, յեթե նրա աշխատանքի քաղաքական բովանդակությունը, նրա ծրագիրն ու տակտիկան չհամապատասխանեյին ռուսական իրականությանը, յեթե նրա լոզունգները չվառեյին բանվորական մասսաներին և առաջ չմղեյին հեղափոխական շարժումը: Այժմ կանցնենք գործի այդ կողմին:

Ռուսական բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխությունն (1905 թ.) ընթանում եր այնպիսի պայմաններում, վորոնք տարբեր եյին Արևմուտքի հեղափոխական հեղաշրջումների ժամանակի պայմաններից, որինակ, Ֆրանսիայում և Գերմանիայում: Մինչդեռ Արևմուտքում հեղափոխությունը կատարվեց մանուֆակտուրային ժամանակաշրջանի և դասակարգային անզարգացած պայքարի պայմաններում, յերբ պրոլետարիատը թույլ ու փոքրաթիվ եր, չուներ իր սեփական կուսակցությունը, վորը կարողանար ձևակերպել նրա պահանջները, իսկ բուրժուազիան բավականաչափ հեղափոխական եր, վորպեսզի բանվորներին ու գյուղացիներին վստահություն ներշնչեր դեպի ինքը և նրանց դուրս բերեր արիստոկրատիայի դեմ պայքարելու,— Ռուսաստանում, ընդհակառակը, հեղափոխությունն սկսվեց (1905 թ.) մեքենայի ժամանակաշրջանի և զարգացած դասակարգային պայքարի պայմաններում, յերբ համեմատաբար

մեծաթիվ և կապիտալիզմի կողմից միա-
խմբված ռուսական պրոլետարիատն ար-
դեն բուրժուազիայի դեմ մղած մի շարք
մարտեր ուներ, ուներ իր կուսակցությու-
նը՝ ավելի միախմբված, քան բուրժուա-
զիան, ուներ իր դասակարգային պահանջ-
ները, իսկ ռուսական բուրժուազիան, վոր
բացի այդ ապրում էր կառավարության
յոլած պատվերներով, պրոլետարիատի հե-
ղափոխականությունից բավականաչափ վա-
խեցած էր, վորպեսզի դաշինք փորձեր կա-
ռավարության ու կալվածատերերի հետ՝
բանվորների ու գյուղացիների դեմ: Այն
փաստը, վոր ռուսական հեղափոխությունը
բռնկեց Մանջուրիայի դաշտերում ունեցած
ռազմական անհաջողությունների հետևան-
քով,— այդ փաստը միայն արագացրեց
դեպքերը, փոքրինչ, սակայն, չփոխելով
գործի էության մեջ: Իրադրությունը պա-
հանջում էր, վոր պրոլետարիատը հեղա-
փոխության գլուխ կանգնի, իր շուրջը հա-
մախմբի հեղափոխական գյուղացիությանը
և վճռական պայքար մղի ցարիզմի և բուր-
ժուազիայի դեմ միաժամանակ, հանուն
յերկրի լիակատար դեմոկրատացման և իր
դասակարգային շահերի ապահովման:
Բայց մենշևիկները, հենց նրանք, վոր

«պառկած» են մարքսիզմի տեսակետին,
հարցն իրենց ձևով լուծելին.— վորովհե-
տև ռուսական հեղափոխությունը բուր-
ժուական է, իսկ բուրժուական հեղափո-
խությունների մեջ ղեկավարում են բուր-
ժուազիայի ներկայացուցիչները (տե՛ս Ֆը-
րանսիական և գերմանական հեղափոխու-
թյունների «պատմությունը»), ապա պրոլե-
տարիատը չի կարող լինել ռուսական հեղա-
փոխության հեղեմոնը, ղեկավարությունը
պետք է թողնել ռուսական բուրժուազիա-
յին (հենց այն բուրժուազիային, վորը
դավաճանում է հեղափոխությանը), գյու-
ղացիությունը նույնպես պետք է հանձնել
բուրժուազիայի խնամքին, իսկ պրոլետա-
րիատը պետք է մնա ծայրահեղ ձախ օպո-
զիցիայի դրության մեջ:
Եվ մենշևիկները վատթար լիբերալների
այդ գռեհիկ կրկներգները ներկայացնում ե-
յին. իբրև «իսկակա՛ն» մարքսիզմի վերջին
խոսքը:
Լենինի մեծագույն ծառայությունը ռու-
սական հեղափոխության առջև այն է, վոր
նա մինչև արմատները մերկացրեց մենշևիկ-
ների պատմական զուգահեռների դատար-
կությունը և մենշևիկյան «հեղափոխու-
թյան սխեմայի» ամբողջ վտանգավորու-

թյունը, սխեմայի, վորը բանվորական գործը բուրժուազիայի ճանկն էր գցում: Պրոլետարիատի և գյուղացիության հեղափոխական-դեմոկրատական դիկտատուրա՝ բուրժուազիայի դիկտատուրայի փոխարեն, բոլշևիկյան դումայի բոյկոտ և զինված ապստամբություն՝ դումային մասնակցելու և նրա մեջ օրգանական աշխատանքի փոխարեն, «ձախ բլոկի» գաղափար, այն բանից հետո, յերբ դուման այնուամենայնիվ գլուխ յեկավ, և դումայի ամբիոնի օգտագործում արտադումայական պայքարի համար՝ կադետական մինիստրության և դումայի ռեակցիոն «պահպանման» փոխարեն, կադետական կուսակցության, իբրև հակահեղափոխական ուժի դեմ պայքար՝ նրա հետ բլոկ կազմելու փոխարեն,— ահա ինչպիսի տակտիկական պլան զարգացրեց Լենինն իր «Յերկու տակտիկա», «Կադետների հաղթությունը» նշանավոր բրոշյուրների մեջ:

Այդ պլանի արժանիքն այն էր, վոր նա, Ռուսաստանում բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության դարաշրջանում պրոլետարիատի դասակարգային պահանջներն ուղղակի և վճռականապես ձևակերպելով՝ հեշտացնում էր անցումը դեպի սոցիալիստական հեղափոխություն, իր մեջ սաղմ-

նային վիճակում կրում էր պրոլետարիատի դիկտատուրայի գաղափարը: Այդ տակտիկականի համար մղած պայքարում ռուսական պրակտիկների մեծամասնությունը վճռականորեն և անդարձ գնաց Լենինի հետևից: Այդ պլանի հաղթությունը դրեց այն հեղափոխական տակտիկայի հիմքը, վորի շնորհիվ մեր կուսակցությունն այժմ ցնցում է համաշխարհային իմպերիալիզմի հիմունքները:

Դեպքերի հետագա զարգացումը, քառամյա իմպերիալիստական պատերազմը և ժողովրդական ամբողջ տնտեսության խարխլումը, Փետրվարյան հեղափոխությունը և հայտնի յերկիշխանությունը, ժամանակավոր կառավարությունն իբրև բուրժուական հակահեղափոխության օջախ և Պետերբուրգի խորհուրդն իբրև սաղմնավորվող պրոլետարական դիկտատուրայի ձև, Հոկտեմբերյան հեղաշրջումը և սահմանադրի ցրումը, բուրժուական պարլամենտարիզմի վերացումը և Խորհուրդների հանրապետության հռչակումը, իմպերիալիստական պատերազմը քաղաքացիական պատերազմի վերածելը և համաշխարհային իմպերիալիզմի յելույթը՝ խոսքով «մարքսիստների» հետ մեկտեղ, պրոլետարական հեղափոխության դեմ, վեր-

ջալես, սահմանադրին կառչած մենշևիկների խղճալի դրությունը, վորոնց պրոլետարիատը դեն եր շպրտել նավից և հեղափոխության ալիքը կապիտալիզմի ափից հանել,—այդ բոլորը միայն հաստատում եր «Երկու տակտիկայի» մեջ Լենինի ձևակերպած հեղափոխական տակտիկայի հիմունքների ճշտությունը: Այն կուսակցությունը, վոր ձեռքին այդպիսի ժառանգություն ուներ, կարող եր համարձակ առաջ լողալ, չվախենալով ստորջրյա քարերից:

Պրոլետարական հեղափոխության մեր ժամանակը, յերբ կուսակցության յուրաքանչյուր լոզունգ և առաջնորդի յուրաքանչյուր ֆրազ գործով է ստուգվում, պրոլետարիատն իր առաջնորդին հատուկ պահանջներ է ներկայացնում: Պատմությունը ճանաչում է պրոլետարական առաջնորդներ, փոթորկոտ ժամանակի առաջնորդներ, պրակտիկ առաջնորդներ, անձնազոհ ու խիզախ, բայց թեորիայում թույլ: Մասսաները շուտով չեն մոռանում այդպիսի առաջնորդների անունները: Այդպիսիք են, որինակ, Լասալը Գերմանիայում, Բլանկին Ֆրանսիայում: Բայց շարժումն ամբողջությամբ չի կարող միմիայն հիշողություններով ապրել. Նրան հարկավոր են պարզ նպատակ (ծրագիր), ամուր գիծ (տակտիկա):

Ուրիշ տեսակի առաջնորդներ ել կան, խաղաղ ժամանակի առաջնորդներ, թեորիայում ուժեղ, բայց կազմակերպության և պրակտիկ աշխատանքի գործերում թույլ: Այդպիսի առաջնորդները ժողովրդական են միմիայն պրոլետարիատի վերին խավում, և այն ել միայն մինչև վորոշ ժամանակ. հեղափոխական դարաշրջանը հասնելուն պես, յերբ առաջնորդներից հեղափոխական-պրակտիկ լոզունգներ են պահանջվում, թեորետիկներն իջնում են բեմից՝ տեղը զիջելով նոր մարդկանց: Այդպիսիք են, որինակ, Պլեխանովը Ռուսաստանում, Կաուցկին Գերմանիայում:

Պրոլետարական հեղափոխության և պրոլետարական կուսակցության առաջնորդի պոստում դիմանալու համար անհրաժեշտ է իր մեջ զուգակցել թեորիական զորությունը և պրոլետարական շարժման պրակտիկ-կազմակերպական փորձը: Պ. Ակսելրոդը, յերբ մարքսիստ եր, Լենինի մասին գրում եր, վոր նա «իր մեջ բախտա-

վոր կերպով միացնում ե լավ պրակտիկի փորձը թեորիական կրթության ու քաղաքական լայն մտահորիզոնի հետ» (տես Պ. Ակսելրոդի առաջաբանը Լենինի «Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների խնդիրները» բրոշյուրին): Թե այժմ ընկ. Լենինի մասին ինչ կասեր «կուլտուրական» կապիտալիզմի իդեոլոգ Պ. Ակսելրոդը,— դժվար չե գլխի ընկնել: Բայց մեզ համար, վորոնք Լենինին մոտիկից են ճանաչում և կարող են գործին օբյեկտիվորեն նայել, անտարակուսելի յե, վոր Լենինի մեջ այդ հին հատկությունը լիովին պահպանվել ե: Այդ բանում, ի միջի այլոց, պետք ե փնտրել այն փաստի բացատրությունը, վոր Լենինը, և հենց նա՛ յե, վոր այժմ հանդիսանում ե աշխարհում ամենից ուժեղ կոփված պրոլետարական կուսակցության առաջնորդը:

ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՃԱՌ ԿՐԵՄԼՅԱՆ ԿՈՒՐՍԱՆՏՆԵՐԻ ՅԵՐԵԿՈՒՅԹՈՒՄ 1924 Թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 28-ԻՆ

Ընկերնե՛ր: Ինձ ասացին, թե այստեղ ձեզ մոտ հուշերի յերեկո յե կազմակերպված Լենինի մասին, իսկ յես հրավիրված եմ յերեկույթին իբրև զեկուցողներից մեկը: Յես կարծում եմ, վոր Լենինի գործունեյության մասին կապակցված մի զեկուցում տալու անհրաժեշտություն չկա: Յես կարծում եմ, վոր ավելի լավ կլիներ սահմանափակվել մի շարք փաստեր հաղորդելով, վորոնք նշում են Լենինի մի քանի առանձնահատկություններն իբրև մարդու և իբրև գործչի: Այդ փաստերի միջև գուցե ներքին կապ ել չլինի, բայց այդ չի կարող վճռողական նշանակություն

ունենալ Լենինի մասին ընդհանուր պատկերացում ստանալու համար: Համենայն դեպս, յես տվյալ դեպքում հնարավորություն չունեմ ձեզ ավելին տալու, քան այն, ինչ վերը խոստացա:

ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՎԸ

Յես Լենինի հետ ծանոթացա առաջին անգամ 1903 թ.: Ճիշտ ե, այդ ծանոթությունն անձնական չեր, այլ հեռակա, գրագրության կարգով: Բայց նա իմ մեջ թողել ե անջնջելի տպավորություն, վորը յես չեմ մոռացել կուսակցության մեջ իմ ամբողջ աշխատանքի ժամանակ: Յես այն ժամանակ Սիբիրում եյի, աքսորում: 90-ական թվականների վերջից և մանավանդ 1901 թվականից, «Искра»-յի հրատարակումից հետո, Լենինի հեղափոխական գործունեության հետ իմ ունեցած ծանոթությունն ինձ այն համոզման բերեց, վոր մենք հանձին Լենինի արտասովոր մի մարդ ունենք: Նա այն ժամանակ իմ աչքում կուսակցության հասարակ մի ղեկավար չեր, նա նրա փաստական ստեղծողն եր, վորովհետև մենակ նա յեր, վոր հաս-

կանում եր մեր կուսակցության ներքին եությունը և անհետաձգելի կարիքները: Յերբ յես նրան համեմատում եյի մեր կուսակցության մնացած ղեկավարների հետ, ինձ ամբողջ ժամանակ թվում եր, թե Լենինի զինակիցները— Պլեխանովը, Մարտովը, Աքսելրոդը և ուրիշները— մի ամբողջ գլխով ցածր են Լենինից, թե Լենինը նրանց համեմատությամբ վո՛չ թե պարզապես ղեկավարներից մեկն ե, այլ բարձրագույն տիպի մի ղեկավար, լեռան արծիվ, վորը պայքարի մեջ յերկյուղ առած բանը չի ճանաչում և կուսակցությունը համարձակորեն առաջ ե տանում ռուսական հեղափոխական շարժման անծանոթ ուղիներով: Այդ տպավորությունն այնքան խորն եր թափանցել իմ հոգում, վոր յես անհրաժեշտություն զգացի այդ մասին գրել իմ մի մոտիկ բարեկամին, վորն այն ժամանակ տարագրության մեջ եր, նրանից կարծիք պահանջելով: Մի քանի ժամանակ հետո, Սիբիրում աքսորական լինելով,— այդ 1903 թ. վերջն եր,— յես իմ բարեկամից ստացա հրճվանքով լի մի պատասխան և պարզ, բայց խորապես բովանդակալից նամակը Լենի-

նի։ Վորին, ինչպես պարզվեց, իմ բարեկամը ծանոթացրել եր նամակիս։ Լենինի այդ նամակը համեմատաբար փոքր եր, բայց տալիս եր մեր կուսակցության պրակտիկայի համարձակ, աներկյուղ քննադատությունը և կուսակցության աշխատանքի ամբողջ պլանի հիանալի պարզ ու հակիրճ շարադրանքը մոտավոր ժամանակաշրջանի համար։ Միայն Լենինն եր կարողանում ամենախճճված բաների մասին գրել այդպես հասարակ ու պարզ, սեղմ ու համարձակ— յերբ յուրաքանչյուր ֆրազ վո՛չ թե խոսում, այլ կրակում ե։ Այդ պարզ ու համարձակ փոքրիկ նամակն ինձ ե՛լ ավելի ամրապնդեց նրանում, վոր հանձին Լենինի մենք ունենք մեր կուսակցության լեռան արծիվը։ Ցես ինձ ներել չեմ կարող, վոր Լենինի այդ նամակը, ինչպես և շատ ուրիշ նամակներ, յես կրակի մատնեցի, ըստ հին ընդհատակյա աշխատողի սովորության։

Այդ ժամանակվանից սկսվեց իմ ծանոթությունը Լենինի հետ։

ՀԱՄԵՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ցես Լենինին առաջին անգամ հանդիպե-

ցի 1905 թ. դեկտեմբերին՝ բոլշևիկների Տամմերֆորսի (Ֆինլանդիայում) կոնֆերենցիայում։ Ցես հույս ունեյի տեսնելու մեր կուսակցության լեռան արծվին, մեծ մարդուն, մեծ վո՛չ միայն քաղաքականապես, այլ, յեթե կուզեք, նաև ֆիզիկապես, վորովհետև Լենինն իմ յերևակայության մեջ պատկերանում եր իբրև մի հսկա, բարեկազմ ու վայելչատես։ Իսկ վորքա՜ն եր իմ հիասթափությունը, յերբ տեսա մի ամենասովորական մարդ, միջակից ցածր հասակով, վորը վոչնչով, բառացիորեն վոչնչով չեր տարբերվում սովորական մահկանացուներից...

Ընդունված ե, վոր «մեծ մարդը» սովորաբար պետք ե ուշանա ժողովներին, վորպեսզի ժողովի անդամները սրտատրոփ սպասեն նրա հայտնվելուն, ընդվորում մեծ մարդու հայտնվելուց առաջ ժողովի անդամները նախազգուշացնում են՝ (ս՛ս... հանդարտ... նա գալիս ե»։ Այդ ծիսականությունն ինձ ավելորդ չեր թվում, վորովհետև տպավորություն ե թողնում, հարգանք ե ներշնչում։ Իսկ վորքա՜ն հիասթափություն, յերբ իմացա, վոր Լենինը ժողովի յե յեկել պատվիրակներից

ավելի վաղ և, մի անկյուն քաշված՝ հասարակ մարդու պես զրուցում է, ամենասովորական կերպով զրուցում է կոնֆերենցիայի ամենասովորական պատվիրակների հետ։ Չեմ ծածկի, վոր այդ բանն ինձ այն ժամանակ վորոշ անհրաժեշտ կանոնների վորոշ խախտում թվաց։

Միայն հետագայում յես հասկացա, վոր Լենինի այդ պարզությունն ու համեստությունը, աննկատելի մնալու կամ, համենայն դեպս, աչքի չզարնելու և իր բարձր դիրքը չշեշտելու այդ ձգտումը,— այդ գիծը Լենինի ամենաուժեղ կողմերից մեկն է, իբրև նոր մասսաների, մարդկության ամենախոր «ներքնախավերի» պարզ ու սովորական մասսաների նոր առաջնորդի։

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒԺԸ

Այդ կոնֆերենցիայում յերևելի եյին Լենինի արտասանած յերկու ճառերը՝ ընթացիկ մոմենտի և ագրարային հարցի մասին։ Դրանք, դժբախտաբար, չեն պահպանվել։ Դրանք վոգեշունչ ճառեր եյին, վոր բուռն խանդավառությամբ համակեցին ամբողջ կոնֆերենցիային։ Համոզման

անսովոր ուժը, հասարակ ու պարզ փաստարկումը, կարճ ու ամենին հասկանալի ֆրազները, ցուցամոլության բացակայությունը, գլխապտույտ ժեստերի և տպավորություն գործելու ձգտող եֆեկտավոր ֆրազների բացակայությունը,— այդ ամենը Լենինի ճառերը նպաստավոր կերպով տարբերում եր սովորական «պառլամենտական» հռետորների ճառերից։

Բայց ինձ այն ժամանակ Լենինի ճառերի այդ կողմը չեր հմայում։ Ինձ հմայում եր Լենինի ճառերի մեջ տրամաբանության այն անդիմադրելի ուժը, վորը մի քիչ չոր է, բայց դրա փոխարեն հիմնավորապես համակում է լսարանը, աստիճանաբար ելեկտրականացնում նրան և հետո, ինչպես ասում են, գերի վերցնում առանց մնացորդի։ Յես հիշում եմ, թե ինչպես այն ժամանակ պատվիրակներից շատերն ասում եյին. «Լենինի ճառերի մեջ տրամաբանությունը ինչ-վոր ամենազոր շոշափուկներ են, վորոնք քեզ չորս կողմից աքցանի պես ցանցում են և վորոնց գրկից դուրս պրծնելու ուժ չկա. կա՛մ անձնատուր յեղիր, կա՛մ վճռիր լիովին խորտակվել»։

Յես կարծում եմ, վոր Լենինի ճառերի

մեջ այդ առանձնահատկությունը նրա հռետորական արվեստի ամենաուժեղ կողմն ե:

ԱՌԱՆՑ ՆՎՆՎԱԼՈՒ

Յերկրորդ անգամ յես Լենինին հանդիպեցի 1906 թ. մեր կուսակցության Ստոկհոլմի համագումարում: Հայտնի յե, վոր այդ համագումարում բոլշևիկները փոքրամասնություն կազմեցին, պարտություն կրեցին: Յես այդ ժամանակ Լենինին առաջին անգամն եյի տեսնում պարտվածի դերում: Նա մազաչափ անգամ նման չեր այն առաջնորդներին, վորոնք պարտությունից հետո նվնվում և վհատվում են. Ընդհակառակը, պարտությունը Լենինին դարձրել եր խտացած յեռանդ, վոր իր կողմնակիցներին վոգևորում ե նոր մարտերի, ապագա հաղթանակի համար: Յես խոսում եմ Լենինի պարտության մասին: Բայց այդ ինչ պարտություն եր վոր: Պետք եր նայել Լենինի հակառակորդներին, Ստոկհոլմի համագումարի հաղթողներին՝ Պլեխանովին, Ակսելրոդին, Մարտովին և ուրիշներին. նրանք շատ քիչ եյին

նման խակական հաղթողների, վորովհետև Լենինը մինչև իսկ իր անխնա քննադատության մեջ նրանց վրա, ինչպես ասում են, վողջ տեղ չեր թողել: Յես հիշում եմ, ինչպես մենք, բոլշևիկ պատվիրակներս, իրար գլխի հավաքված, նայում եյինք Լենինին, խորհուրդ հարցնելով նրանից: Միքանի պատվիրակների ճառերում յերևում եր հոգնածություն, վհատություն: Միտս ե, թե ինչպես Լենինը նման խոսքերին իբրև պատասխան ատամների արանքից կծու կերպով ասաց. «Մի՛ նվնվաք, ընկերնե՛ր, մենք անշուշտ կհաղթենք, վորովհետև մենք իրավացի յենք»: Ատելություն դեպի նվնվացող ինտելիգենտները, վստահություն իր ուժերին, հավատ հաղթանակին— ահա թե ինչի մասին եր խոսում մեզ հետ այն ժամանակ Լենինը: Զգում եյիր, վոր բոլշևիկների պարտությունը ժամանակավոր ե, վոր բոլշևիկները պետք ե հաղթեն մոտիկ ապագայում:

«Չնվնվալ պարտության առթիվ»— այդ՝ Լենինի գործունեության մեջ հենց այն առանձնահատկությունն ե, վորը նրան ոգնում եր իր շուրջը մինչև վերջը անձնվեր և

իր ուժերին հավատացող բանակ համախմբելու:

ԱՌԱՆՑ ՊԱՐԾԵՆԿՈՏՈՒԹՅԱՆ

Հետևյալ համագումարում, 1907 թ. Լոնդոնում բոլշևիկները հաղթող դուրս եկան: Ցես այն ժամանակ Լենինին առաջին անգամն եյի տեսնում հաղթողի դերում: Սովորաբար հաղթությունը պղտորում է առաջնորդներից վոմանց գլուխները, նրանց դարձնում է գոռոզ և պարծենկոտ: Նման դեպքերում ամենից հաճախ սկսում են հաղթանակ տոնել, դափնիների վրա հանգստանալ: Բայց Լենինը մազաչափ անգամ նման չեր այդպիսի առաջնորդներին: Ընդհակառակը, հենց հաղթությունից հետո նա դառնում եր առանձնապես զգոն և աչալուրջ: Միտս է, թե ինչպես Լենինն այն ժամանակ համառորեն ներշնչում եր պատվիրակներին՝ «առաջին գործն է՝ հաղթանակով չտարվել և չմեծամտանալ. յերկրորդ գործն է՝ ամրացնել ձեռք բերված հաղթությունը. յերրորդն է՝ հակառակորդին ջախջախել մինչև վերջը, վորովհետև նա միայն ջարդված է, բայց

բնավ ամբողջովին ջախջախված»: Նա կծու կերպով ծաղրում եր այն պատվիրակներին, վորոնք թեթևամտորեն հավատացնում եյին, թե «այսուհետև մենշևիկների բանը պրծած է»: Նրա համար դժվար չեր ապացուցել, վոր մենշևիկները դեռևս արմատներ ունեն բանվորական շարժման մեջ, վոր նրանց դեմ պետք է շնորհքով պայքարել, ամեն կերպ խուսափելով իր ուժերը գերագնահատելուց և մանավանդ հակառակորդի ուժերը թերագնահատելուց:

«Հաղթանակով չպարծենալ»— այդ՝ Լենինի բնավորության մեջ հենց այն առանձնահատկությունն է, վորը նրան օգնում եր զգաստորեն կշռելու հակառակորդի ուժերը և կուսակցությունն ապահովագրելու հնարավոր անակնկալներից:

ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կուսակցության առաջնորդները չեն կարող թանգ չհամարել իրենց կուսակցության մեծամասնության կարծիքը: Մեծամասնությունը այդ մի ուժ է, վոր չի կարող հաշվի չառնել առաջնորդը: Լենինն այդ

բանն ավելի վատ չէր համարում, քան կուսակցության վորևէ այլ առաջնորդ: Բայց Լենինը յերբեք չէր դառնում մեծամասնության գերին, մանավանդ յերբ այդ մեծամասնությունն իր տակ սկզբունքային հիմք չէր ունենում: Մեր կուսակցության պատմության մեջ մոմենտներ եյին լինում, յերբ հենց մեծամասնության կարծիքը կամ կուսակցության րոպեյական շահերը կոնֆլիկտի եյին բռնվում պրոլետարիատի արմատական շահերի հետ: Այդպիսի դեպքերում Լենինն, առանց յերկար մտածելու, վճռականորեն բռնում եր սկզբունքայնության կողմը՝ ընդդեմ կուսակցության մեծամասնության: Ավելին. նա այդպիսի դեպքերում չէր վախենում տառացիորեն մենակ դուրս գալու ամենքի դեմ, հույս դրած այն բանին,— ինչպես նա հաճախ ասում եր այդ մասին,— վոր «սկզբունքային քաղաքականությունը միակ ճիշտ քաղաքականությունն է»:

Այդ տեսակետից հատկապես բնորոշ են հետևյալ յերկու փաստերը:

Առաջին փաստ: 1909—1911 թ. թ. ժամանակաշրջանն եր, յերբ կուսակցությունը հակահեղափոխության կողմից ջարդված,

լիակատար քայքայման մեջ եր: Դա կուսակցության չհավատալու ժամանակաշրջանն եր, կուսակցությունից վո՛չ միայն ինտելիգենտների, այլև մասամբ բանվորների համատարած փախուստի ժամանակաշրջանը, ընդհատակը ժխտելու ժամանակաշրջանը, լիկվիդատորության ու փլուզման ժամանակաշրջանը: Այն ժամանակ վո՛չ միայն մենշևիկները, այլև բոլշևիկները մի ամբողջ շարք ֆրակցիաներ ու հոսանքներ եյին ներկայացնում, վորոնք մեծ մասամբ կտրված եյին բանվորական շարժումից: Հայտնի յե, վոր հենց այդ ժամանակաշրջանում ծագեց ընդհատակը լիովին լիկվիդացիայի յենթարկելու և բանվորներին լեգալ, ստոլիպինյան լիբերալ կուսակցության մեջ կազմակերպելու գաղափարը: Լենինն այն ժամանակ միակն եր, վոր չենթարկվեց տրամադրությունների ընդհանուր համաճարակին և բարձր եր պահում կուսակցականության դրոշը, զարմանալի համբերությամբ և չտեսնված համառությամբ հավաքելով կուսակցության բաժան-բաժան ու ջարդված ուժերը, կռվելով բոլոր և ամեն տեսակի հակակուսակցական հոսանքների դեմ բանվորական

չարժման ներսում, անհախընթաց արիությամբ և չտեսնված հաստատակամությամբ պաշտպանելով կուսակցականությունը:

Հայտնի յե, վոր կուսակցականության համար մղած այդ վեճում Լենինը հետո հաղթող դուրս յեկավ:

Յերկրորդ փաստ: 1914—1917 թ. թ. ժամանակաշրջանն եր, իմպերիալիստական պատերազմի յեռուն ժամանակաշրջանը, յերբ բոլոր կամ գրեթե բոլոր սոցիալ-դեմոկրատական և սոցիալիստական կուսակցությունները, ընդհանուր հայրենասիրական մոլուցքին յենթարկվելով, ծառայագրվեցին հայրենի իմպերիալիզմին: Այդ այն ժամանակաշրջանն եր, յերբ II Ինտերնացիոնալը կապիտալի առջև խոնարհեցրեց իր դրոշները, յերբ շովինիստական ալիքի առջև չդիմացան նույնիսկ այնպիսի մարդիկ, ինչպես Պլեխանովն ե, Կաուցկին, Գեդը և ուրիշները: Լենինն այն ժամանակ միակն եր կամ գրեթե միակը, վոր վճռական պայքար հայտարարեց սոցիալ-շովինիզմի և սոցիալ-պացիֆիզմի դեմ, մերկացնում եր Գեդերի ու Կաուցկիների դավաճանությունը և խարանում եր միջանկյալ «հեղափո-

խականների» կիսակատարությունը: Լենինը հասկանում եր, վոր ինքն իր հետևն ունի աննշան փոքրամասնություն, բայց այդ նրա համար վճռական նշանակություն չուներ, վորովհետև նա գիտեր, վոր միակ ճիշտ քաղաքականությունը, վորն ապագա ունի, հետևողական ինտերնացիոնալիզմի քաղաքականությունն ե, վորովհետև նա գիտեր, վոր սկզբունքային քաղաքականությունը միակ ճիշտ քաղաքականությունն ե:

Հայտնի յե, վոր նոր Ինտերնացիոնալի համար մղված այդ վեճի մեջ ևս Լենինը հաղթող դուրս յեկավ:

«Սկզբունքային քաղաքականությունը միակ ճիշտ քաղաքականությունն ե»— սա նույն այն ֆորմուլան ե, վորի ոգնությամբ Լենինը գրոհով վերցնում եր նոր «անառիկ» դիրքեր, հեղափոխական մարքսիզմի կողմը նվաճելով պրոլետարիատի լավագույն տարրերին:

ՀԱՎԱՏ ԴԵՊԻ ՄԱՍՍԱՆԵՐԸ

Կուսակցությունների թեորետիկներն ու առաջնորդները, վորոնք գիտեն ժողո-

վուրդների պատմությունը, սերտել են հեղափոխությունների պատմությունը սկզբից մինչև վերջ, յերբեմն բռնված են լինում մի անվայելուչ հիվանդությամբ: Այդ հիվանդությունը կոչվում է վախ՝ մասսաներից, հավատի բացակայություն դեպի մասսաների ստեղծագործական ընդունակությունները: Այդ հողի վրա յերբեմն առաջ է գալիս առաջնորդների մի տեսակ արիստոկրատիզմ մասսաների վերաբերմամբ, վորոնք փորձ չունեն հեղափոխությունների պատմության մեջ, բայց կոչված են ջախջախելու հինը և կառուցելու նորը: Վախ, թե տարերքը կարող է մոլեգնել, թե մասսաները կարող են «շատ ավելորդ բան ջախջախել», մասսաներին գրքույկներով սովորեցնել ջանացող, բայց մասսաներից բան սովորել չկամեցող դայակի դեր խաղալու ցանկություն,—այս է այդ տեսակի արիստոկրատիզմի հիմքը:

Լենինն այդպիսի առաջնորդների լիակատար հակադրությունն եր: Յես չեմ ճանաչում մի ուրիշ հեղափոխական, վորն այնպես խորը հավատար պրոլետարիատի ստեղծագործական ուժերին և նրա դասակարգային բնազդի հեղափոխական նպա-

տակահարմարությանը, ինչպես Լենինը, Յես չեմ ճանաչում մի ուրիշ հեղափոխական, վորը կարողանար այնպես անխնա խարազանել «հեղափոխության քաոսի» և «մասսաների ինքնագլուխ գործողությունների վակխանալիայի» ինքնագոհ քննադատներին,— ինչպես Լենինը: Միտս է, ինչպես մի զրույցի ժամանակ, ի պատասխան ընկերներից մեկի նկատողության, թե «հեղափոխությունից հետո պետք է նորմալ կարգ սահմանվի», Լենինը սարկազմով նկատեց. «Դժբախտությունն է, յեթե հեղափոխականի հավակնություն ունեցող մարդիկ մոռանում են, վոր պատմության մեջ ամենից ավելի նորմալ կարգը հեղափոխության կարգն է»:

Այստեղից՝ Լենինի արհամարհական վերաբերմունքը դեպի այն բոլոր մարդիկ, վորոնք աշխատում եյին բարձրից նայել մասսաներին և նրանց սովորեցնել գրքույկներով: Այստեղից՝ Լենինի անդադրում քարոզը — սովորել մասսաներից, իմաստավորել նրանց գործողությունները, մանրամասն ուսումնասիրել մասսաների պայքարի պրակտիկ փորձը:

Հավատ մասսաների ստեղծագործական

ումերին — սա Լենինի գործունեության մեջ հենց այն առանձնահատկությունն է, վորը նրան հնարավորություն էր տալիս իմաստավորելու տարերքը և նրա շարժումը ուղղելու պրոլետարական հեղափոխության հունով:

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՃԱՐԸ

Լենինը ծնված էր հեղափոխության համար: Նա իսկապես հեղափոխական պայթյունների հանճարը և հեղափոխական ղեկավարման մեծագույն վարպետն էր: Նա իրեն յերբեք այնպես ազատ և ուրախ չէր զգում, ինչպես հեղափոխական ցնցումների դարաշրջանում: Ես դրանով բնավ չեմ ուզում ասել, թե Լենինը միանման քաջալերում էր ամեն մի հեղափոխական ցնցում կամ թե նա միշտ և ամեն պայմաններում հեղափոխական պայթյունների կողմնակից էր: Ամենևին: Ես դրանով միայն ասել եմ ուզում, թե Լենինի հանճարեղ խորաթափանցությունը յերբեք այնպես լրիվ ու պարզորոշ չէր դրսևորվում, ինչպես հեղափոխական պայթյունների ժամանակ: Հեղափոխական շրջադարձերի ժամանակ նա

տառացիորեն փթթում էր, դառնում էր հստակատես, նախագուշակում էր դասակարգերի շարժումը և հեղափոխության հավանական զիգզագները, դրանք վոնց վոր ձեռքի ափի մեջ տեսնելով: Իզուր չէ, վոր մեր կուսակցական շրջաններում ասվում է, թե «Իլյիչը հեղափոխության ալիքների մեջ կարողանում է այնպես լողալ, ինչպես ձուկը ջրում»:

Այստեղից էլ՝ Լենինի տակտիկական լոզունգների «ապշեցուցիչ» պարզությունը և հեղափոխական մտահղացումների «գլխապտույտ» համարձակությունը:

Միտս են գալիս յերկու առանձնապես բնորոշ փաստեր, վորոնք նշում են Լենինի այդ առանձնահատկությունը:

Առաջին փաստ: Հոկտեմբերյան հեղաշրջումից առաջ յեղած ժամանակաշրջանն էր, յերբ միլիոնավոր բանվորներ, գյուղացիներ ու զինվորներ թիկունքի և ռազմաճակատի ճգնաժամից դրդված հաշտություն և ազատություն էյին պահանջում, յերբ գեներալիտետն ու բուրժուազիան զինվորական դիկտատուրա էյին նախապատրաստում «պատերազմ մինչև վախճան»-ի ոգտին, յերբ ամբողջ այսպես կոչված «հա-

սարակական կարծիքը», բոլոր այսպես կոչված «սոցիալիստական կուսակցությունները» բոլշևիկների դեմ եյին կանգնած, արհամարհանքով նրանց «գերմանական լրտեսներ» անվանելով, յերբ Կերենսկին փորձում եր ընդհատակ քշել—և մասամբ արդեն կարողացավ քշել—բոլշևիկների կուսակցությունը, յերբ ավստրո-գերմանական կոալիցիայի տակավին հզոր կարգապահ բանակները կանգնած եյին մեր հոգնած և քայքայվող բանակների դեմ, իսկ արևմտա-յեվրոպական «սոցիալիստները» բարեհաջող կերպով բլոկի մեջ եյին գտնվում իրենց կառավարությունների հետ հօգուտ «պատերազմի մինչև լիակատար հաղթանակ»...

Ի՞նչ եր նշանակում ապստամբություն բարձրացնել այդպիսի մոմենտում: Ապստամբություն բարձրացնել այդպիսի պարագայում՝ նշանակում ե ամեն ինչ ռիսկի յենթարկել: Բայց Լենինը ռիսկ անելուց չեր վախենում, վորովհետև գիտեր, իր պարզատես հայացքով տեսնում եր, վոր ապստամբությունն անխուսափելի յե, վոր ապստամբությունը կհաղթանակի, վոր ապստամբությունը Ռուսաստանում՝ կնա-

խապատրաստի իմպերիալիստական պատերազմի վերջը, վոր ապստամբությունը Ռուսաստանում՝ կալեկոծի Արևմուտքի բազմատանջ մասսաներին, վոր ապստամբությունը Ռուսաստանում՝ իմպերիալիստական պատերազմը կվերածի քաղաքացիական պատերազմի, վոր ապստամբությունը կտա Խորհուրդների հանրապետություն, վոր Խորհուրդների հանրապետությունն ամբողջ աշխարհում հեղափոխական շարժման պատվար կծառայի:

Հայտնի յե, վոր Լենինի այդ հեղափոխական կանխատեսումը հետագայում կատարվեց չտեսնված ճշտությամբ:

Յերկրորդ փաստ: Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո առաջին օրերն եյին, յերբ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը փորձում եր խռովարար գեներալին, գլխավոր հրամանատար Դուխոնինին հարկադրել, վոր դադարեցնի ռազմական գործողությունները և զինադադարի մասին բանակցություններ սկսի գերմանացիների հետ: Միտս ե, ինչպես Լենինը, Կռիլենկոն (ապագա գլխավոր հրամանատարը) և յես մեկնեցինք Գլխավոր շտաբը Պիտերում, հեռախոսի մոտ՝ Դուխոնինի հետ բանակ-

ցելու: Սարսեցուցիչ րոպե յեր: Դուխոնինը և Կայանը կատեգորիկ կերպով հրաժարվեցին ժողկոմխորհի հրամանը կատարելուց: Բանակի հրամանատարական կազմն ամբողջությամբ Կայանի ձեռքին եր: Ինչ վերաբերում ե զինվորներին, ապա անհայտ եր, թե ինչ կասի 12-միլիոնանոց բանակը, վոր յենթարկված եր այսպես կոչված բանակային կազմակերպություններին, վորոնք Խորհրդային իշխանության դեմ եյին տրամադրված: Պիտերի մեջ հենց, ինչպես հայտնի յե, այն ժամանակ հասունանում եր յունկերների ապստամբությունը: Բացի այդ, Կերենսկին պատերազմի յեր գնում Պիտերի վրա: Միտս ե, թե ինչպես հեռախոսի մոտ փոքրիկ լռությունից հետո Լենինի դեմքը ինչ-վոր անսովոր լույսով փայլեց: Նկատելի յեր, վոր նա արդեն վորոշում ե ընդունել: «Գնանք ռադիոկայան,— ասաց Լենինը,— նա մեզ ոգուտ կտա. մենք հատուկ հրամանով պաշտոնանկ կանենք գեներալ Դուխոնինին, նրա տեղը գլխավոր հրամանատար կնշանակենք ընկ. Կռիլենկոյին և հրամանատարական կազմի գլխի վրայով զինվորներին կդիմենք մի կոչով՝ շրջապատել գեներալներին, դադարեցնել

ռազմական գործողությունները, կապվել ավստրո-գերմանական զինվորների հետ և հաշտության գործը վերցնել իրենց սեփական ձեռքը»:

Դա մի «թռիչք եր դեպի անհայտություն»: Բայց Լենինը չեր վախենում այդ «թռիչքից», ընդհակառակը դրան ընդառաջ եր գնում, վորովհետև գիտեր, վոր բանակը հաշտություն ե ցանկանում, և նա կնվաճի հաշտությունը, հաշտության ճանապարհից սրբելով բոլոր և ամեն տեսակի խոչընդոտները, վորովհետև նա գիտեր, վոր հաշտություն հաստատելու այդպիսի յեղանակը դուր չի անցնի ավստրո-գերմանական զինվորների համար, վոր դա առանց բացառության բոլոր ռազմաճակատներում կառաջացնի հաշտության ձգտումը:

Հայտնի յե, վոր Լենինի այդ հեղափոխական կանխատեսությունն ել հետագայում կատարվեց ամենայն ճշտությամբ:

Հանճարեղ խորաթափանցություն, վերահաս դեպքերի ներքին իմաստն արագորեն ըմբռնելու և գուշակելու ընդունակություն—այդ՝ Լենինի հենց այն հատկու-

թյունն է, վորը հեղափոխական շրջադարձերում նրան ոգնում էր նշելու ճիշտ ստրատեգիա և հաստատ վարքագիծ:

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԸ

Ստորև տպագրվում են Վլադիմիր Իլյիչի վեց փաստաթղթերը և նրա լրացրած հարցաթերթը (անկետան): Լենինի փաստաթղթերի մեջ հրապարակվում են քաղաքացիական պատերազմի շրջանի չորս հեռագրեր, նաև Արդարադատության ժողկոմ Կուրսկուն — 1922 թվի մարտի 18-ին և 1922 թվի հոկտեմբերի 6-ին Պոլիտբյուրո ուղարկված յերկտողը:

1919 թվի հունվարի 2 կամ 3 թվակիր առաջին հեռագիրն ամբողջությամբ գրված է ընկեր Ստալինի կողմից, ստորագրությունը Լենինինն է: Հեռագիրն ուղարկված է Կրասնովի՝ Դոնի կազակական բանակի դեմ կարմիր զորքերի սկսած վճռական հարձակման շրջանում: Հեռագրի մեջ հիշատակված՝ Բոյցորոդի գրավումը կրասնովականների կողմից, կարճ ժամանակյա բնույթ ուներ: Արդեն հունվարի յերկրորդ կեսում Կրասնովի ջոկատները չտալ նա-

հանձնում էին ամբողջ ճակատով, Կասպիական ծովում գործող անգլիական նավատորմը, որի մասին նույնպես խոսվում է հեռագրի մեջ, հենվում է Բաքվի վրա, որն օկուպացիայի յեր յենթարկվել անգլիական իմպերիալիստների կողմից 1918 թվի յերկրորդ կիսում: Բաքվում անգլիացիները մնացին մինչև 1920 թվի մայիսը:

1919 թվի հունիսի 9-ին Արևելյան ճակատի Ռազմհեղխորհրդին ուղարկված հեռագիրը, որը մատնանշում է Արևելյան ճակատի խնդիրները Կոլչակի դեմ մղած պայքարում, և ընդգծում է զորքի մի մասը մյուս ճակատները փոխադրելու անհրաժեշտությունը, գրված է Պետրոգրադի վրա Յուդենիչի ամառային հարձակման, և Միլերովոյի շրջանում դենիկինականների կողմից մեր հարավային ճակատը ճեղքելու ժամանակ: Արևելյան ճակատում ռազմական գործողությունները կարմիր զորքերի համար բարենպաստ էին զարգանում և հենց հունիսի 9-ին, հեռագիրն ուղարկելու օրը, մենք գրավեցինք Ուֆան:

1919 թվի հոկտեմբերի 18-ին Ֆրունզեյին ուղարկված հեռագիրը գրված է Արևելյան ճակատում, Կոլչակի դեմ մղված պայքարում, մեր տարած վճռական հաջո-

ղությունների շրջանում: Հոկտեմբերի 14-ին սկսվեց կարմիր բանակների նոր հարձակումը, որը վերջնականապես ջախջախեց կոլչակականների ընդդիմադրությունը: Ֆրունզեն այդ ժամանակ գործում էր Ուրալի և Օրենբուրգի մարզերի շրջանում:

1920 թվի նոյեմբերի 13-ին ընկեր Ստալինին ուղղված հեռագիրն ուղարկված է այն ժամանակ, յերբ Ստալինը գտնվում էր Կովկասում, Թեմիր-Խան-Շուրայում (Բույնակսկ), որտեղ նա յեկել էր Բաքվից, Դաղստանի ժողովուրդների համագումարին մասնակցելու համար: Ընկեր Ստալինը Կովկասում ղեկավարում էր դեռևս մնացած սպիտակ գվարդիական ջոկատների լիկվիդացիան:

1922 թվի մարտի 18-ին Արդարադատության ժողկոմ Կուրսկուն ուղղված նամակը գրելու առիթ ծառայեցին այն այլանդակությունները, որոնք հայտնաբերվել էին Սախարոտրեստում: Նամակում Լենինը պահանջում է «Անողոք դատաստան» տեսնել մեղավորների հետ:

Քաղբյուրոյին ուղարկված յերկտողը Վլադիմիր Իլյիչը գրել է 1922 թվի հոկտեմբերի 6-ին: Լենինը դեռ նոր էր (հոկտեմբերի 2-ին) աշխատանքի անցել, հիվան-

դության առաջին նոպաներից (պրիստուպ) ապաքինվելուց հետո: Յերկտողը գըրված է Միութենական սահմանադրության Հանձնաժողովի զեկուցումը Քաղբյուրոյում քննարկելու առնչությամբ: Լենինը, որի ատամն այդ ժամանակ ցավում էր, այդ մասին նա հիշում է յերկտողում (Վլադիմիր Իլյիչն առհասարակ իրեն վատառողջ էր զգում այդ ժամանակ), նիստին ներկա չէր:

Վլադիմիր Իլյիչի անկետան ինքը լրացրել է 1922 թվի փետրվարի 13-ին, մեր կուսակցության անդամների այդ ժամանակ տեղի ունեցած համառուսական ցուցակագրության առնչությամբ:

ՀԱՄ Կ(բ)Կ ԿԵՆՏԿՈՄԻՆ ԿԻՑ ՄԱՐՔՍԻ—ԷՆԳԵԼՍԻ—ԼԵՆԻՆԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԽՈՐՀՐԴԻՆ

(1919 թ. հունվարի 2 կամ 3-ին)

Կովկասյան ճակատի շտաբի պետի № 4873 օպերատիվ ամփոփագրից յերևում է, որ կրասնովականները գրավել են Ռայգորոդը Վոլգայի ափին, Սարեպտայից դեպի հարավ, սպառնալով, առաջին, Վլադիմիրովկայից դեպի Ցարիցին գնացող մեր ռազմական բեռներին, յերկրորդ՝ Աստրախան—Սարատով գծի ամբողջությանը: Խնդրում ենք միջոցներ ձեռք առնել: Նույն օպերատիվ ամփոփագրից յերևում է, որ չորս նավերից բաղկացած անգլիական նավատորմը գնդակոծել է Ստարոտերեչնին, Աստրախանից դեպի հարավ, այրել մեր յերկու բարժերը և անվնաս գնացել դեպի ծովը, հափշտակելով մեր հիվանդանոցային «Ալեսկեր» նավը, բժշկական անձնակազմով: Ո՞րտեղ է մեր նավատորմը և ինչ է անում նա: 120:

Ժողկոմխորհի նախագահ ԼԵՆԻՆ

ՀԵՌԱԳԻՐ Մ. Վ. ՖՐՈՒՆԶԵՅԻՆ

18 *հոկտեմբերի* 1919 *թ.*

Թուրքֆրոնտի Ռազմհեղխորհրդին

ՖՐՈՒՆԶԵ.

Ամբողջ ուշադրությունը դարձրեք ո՛չ թե Թուրքեստանին, այլ Ուրալի կողմների լիակատար լիկվիդացիային, բոլոր յեղանակներով, թեկուզ և դիվանագիտական միջոցներով: Ամբողջ ուժով արագացրեք հարավային ճակատին օգնելը: Արդյոք չի՞ կարելի Օրենբուրգի կազակներին տանել Պիտերի մոտ կամ այլ ճակատ: Ավելի հաճախակի տեղեկացրեք փաստական կատարման մասին (127):

ԼԵՆԻՆ

ՀԵՌԱԳԻՐ Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻՆ

(13–*նոյեմբերի* 1920 *թվի*)

ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Ի՞նչպես է ընթանում բանդաների դեմ մղվող պայքարը: Ճի՞շտ է, որ նրանք ավելի քան քսան հազար սվին ու սուր ունեն: Բավակա՞ն են արդյոք Կովկասյան ճակատի համար նշանակված օժանդակ ուժերը: Հնարավոր համարո՞ւմ եք հարաբերությունների խաղաղ կարգավորումը Վըրաստանի ու Հայաստանի հետ և ինչ հիման վրա: Այնուհետև, միանգամայն լուրջ աշխատանքներ կատարվո՞ւմ են Բաքվի մատույցների ամրապնդելու համար: Նմանապես հաղորդագրություններ եմ խնդրում Թյուրքիայի և Պարսկաստանի մասին, հակիրճ՝ հեռագրով, ավելի մանրամասն՝ նամակով (574):

ԼԵՆԻՆ

ՆԱՄԱԿ Դ. Ի. ԿՈՒՐՍԿՈՒՆ

18 մարտի 1922 թ.

Ընկեր Կուրսկի:

Ընկեր Ցյուրուպան նամակ ուղարկեց Ձեզ Սախ[արո] տրեստի վերաբերյալ:

Խնդրում եմ ամենալուրջ ուշադրություն դարձնել այդ գործին:

Նշանակեցեք լավագույն աշխատողի:

Ստուգեցեք անձամբ:

Առավելագույն յեռանդ և խստություն:

Մեր պետական տրեստներում շատ այլանդակություններ կան: Ցեվ ամենավատ այլանդակություն արողները, դատարկապորտները, ավարանները, այդ—«բարեխիղճ» կոմունիստներն են, վորոնք թույլ են տալիս, վոր բարեխղճորեն իրենց ձեռ առնեն:

Արդժ[ող]կ[ոմատը] Հեղափոխին առաջին հերթին պատասխանատու յեն այդ ավարաների և սրիկա դվարդխականների հետ անողոք դատաստան տեսնելու համար, վորոնք խաղ են անում նրանց հետ:

Կոմբարևներով · ԼԵՆԻՆ

ՑԵՐԿՏՈՂ ՔԱՂԲՅՈՒՐՈՅԻՆ

(6 հոկտեմբերի 1922 թ.)

Վելիկոռուսական շովինիզմին կենաց և մահու կռիվ եմ հայտարարում հենց վոր ազատվեմ անիծյալ ատամից, այն կուտեմ բոլոր առողջ ատամներովս.

Պետք է աբսոլյուտ կերպով պնդել վորպեսզի Միութենական ՎՑԻԿ-ում նախագահեն հերթով

Ռուս

Ուկրայինացի

Վրացի և այլն

Աբսոլյուտ կերպով:

ՁԵՐ ԼԵՆԻՆ

Ճիշտ է

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ԼԵՆԻՆԻ ՀԱՐՑԱԹԵՐԹԸ (ԱՆԿԵՏԱՆ)

13 փետրվարի 1922 թ.

Ռ. Կ. Կ. Կ. վիճակագրական բաժին Բլանկ «Ա» № 38	Ռուսաստանի Կոմուն. կուսակցության (բ-ների) անդամների 1922 թվի Համառուսական ցուցակագրություն	Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացեք.

1. Բջիջի վայրը — Քաղ. / Շրջան: Մոսկվա — Գավառ — Գյուղա-խումբ — Զամառ-յան — Նահ. / Մարզ — Կրեմլ(ի) Տեղ(ա-մաս) № 1

2. Ձեռնարկության (հիմնարկի, զորամասի) անունը, վորին կից կազմակերպված է օջիջը Ժողկոմխորհ Կուստոմս 224.332.

3. Տոմսը տված կուսկազմակերպության անունը Զամոսկվորեչյե.

4. Ազգանունը Ուլյանով (Լենին), 5. Անուն և հայրանունը Վլադիմիր Իլիչ.

6. սեռը Ա. 7. Տարիքը՝ ծնվել եմ 1870 թվին. լրացած տարիների թիվը 52:

8. Խոսակցական լեզուն ռուսերեն, 9. Դրանից բացի ինչ լեզուներով եք ազատ խոսում: Ազատ վո՛չ մի լեզվով:

10. ա) կրոնական վոբեւ հավատալիք (համոզմունք) ունե՞ք (այո, վոչ), հատկապես ինչ՝ վոչ:

բ) Յեթե դուք անհայտ եք, ապա վոր հասակից՝ 16 տարեկան հասակից:

11. Հարցաթերթը լրացնողի ընտանիքի անդամների թիվը (չհաշված իրեն)

Խնամքի տակ գտնվողներ՝ յերկուսը.

Աշխատողներ՝ յերկուսը

12, Կրթությունը, ա) Գրագե՞տ եք (այո, վոչ) ա ո,

բ) Յեթե սովորել եք կամ սովորում եք, ապա ցույց տվեք.—

Այլուսակ I Կ ր թ ա կ ա ն ց ե ն զ ը

Ուսումնական հաստատության տիպը (Ցերեկային, գիշերային, շաբաթային, քաղաքային, պրոֆ-տեխնիկ. դպրոց, ավագ-գործի յերեկոյան դասընթացներ, ավիացիոն դասընթացներ, գիմնազիա, համալսարան, կուս դպրոց): Արտադպրոցական կրթությունը նշվում է «ինքնուս», «ընտանեկան» բառերով:	Քանի տարի յեք սովորել	Ավարտե՞լ եք դպրոցը (այո, վոչ, դուրս եմ յեկել այսինչ դասարանից, սովորում եմ)
13.	14	15
ա) ավարտել եմ կլասիկ (կլական) գիմնազիա 1887 թվ. բ) յեվ իրավ/արաձական) ֆակուլտետի համալսա- գ) բանական ավարտական քննությունը եմ տվել եքստերն կարգով 1891 թվին:	8 տարի գիմնազիայում	Գիմնազիան ավարտել եմ. համալսարանական ավարտական քննությունը տվել եմ էքստերն կարգով

16. Եթե սովորելու ցանկություն ունեք, ապա հատկապես ինչ (գրագիտություն, գիտություններ, արվեստներ, արհեստներ—հատկապես վորոնք).—

Աղյուսակ II· Սոցիալական յեվ ազգային ծագումը

Կապը հարցաթերթիկը լրացնողի հետ	Հիմնական պրոֆեսիան կամ զբաղմունքը, պաշտոնը, աստիճանը	Դրությունը գործի մեջ (վարձու բանվոր ունեցող տնտեսատեր, միայնակ-տնտեսատեր, վարձու բանվոր, «ազատ» պրոֆեսիայի մարդ, տնատեր, տնային տնտեսուհի)	Ազգությունը
17	18	19	20
1· Պապը (հոր կողմից)	չգիտեմ ժողո (վրդական)		
2. Հայրը	դպր (ոցների,		
3. Մայրը	դիր (եկտոր)		

21. Ո՞ր հասակից եք ձեր աշխատանքով ապրում. 27 տարեկանից (մասա (վոբայեա). վարձով կամ ձեր տնտեսության մեջ (ընդգծեցեք). գրականագետ.

22. ա) Հիմնական պրոֆեսիան ու մասնագիտությունը մինչև 1917 թիվը· գրականագետ:

բ) Քանի՞ տարի յեք աշխատել այդ պրոֆեսիայով մոտ(րկ)20 (1897—1917

23. Գոյության միջոցների հիմնական աղբյուրը մինչև 1914 թիվը,— գրա(կան) աշխատանքը յեվ ռանիկը կուսակցությունից, 1914—1917 թվին նույնպես:

Աղյուսակ III Բանվորական յեվ ծառայության ստաժը 1917 թվից մինչեվ հարցաթերթը լրացնելս

Աշխատանքի շրջանը		Աշխատանքի վայրը: Ձեռնարկության (հիմնարկի, զորամասի) անունը, վորտեղ աշխատել և վոչ պակաս քան 3 ամիս և վորտեղ աշխատում և ներկա մոմենտում	Քաղաքը կամ նահանգը	Զբաղմունքի տեսակը	Վարձու, ընտրովի, նշանակովի	Աշխատանքի տևողությունը: Վոր ժամանակվանից մինչև վոր ժամանակը: ամիս տարի	ամիս տարի	Աշխատանքի գումարը: տարի	ամիս
24		25	26	27	28	29	30	31	32
Ա. 1917 թվից մինչև ներկա աշխատանքի անցնելը		ա. բ. գ. դ. ե.							
Բ. Հարցաթերթը լրացնելու մոմենտին		ա) 1917-ի X-ից Ժ.Կ.Խ.-ի նախ(ագահ)	Մոսկվա		նշանակովի	1917-ի X-ի 25-ից		4	3

33. Վերջին ամսվա աշխատավարձը (դրամական)։ տարիֆային կարգը 17, հիմնական գրույքն ռուբլ. ամբողջ աշխատավարձը 4, 700,000 ռու. ։ի. *)

Աղյուսակ IV. կուսակցական ստաժը

Կուսակցության և ֆրակցիայի անունը	Դրությունը կազմակերպության մեջ («պրոֆեսիոնալ», կուսկոմի անդամ, կուսկոմի քարտուղար, կազմակերպիչ, ագիտատոր, պրոպագանդիստ, մարտիկ, տեխնիկ, շարքային անդամ)	Աշխատանքի վայրը (քաղաք, նահանգ)	Կուսակցության մեջ գտնվելու ժամանակ		
			Մտել եմ (տարի ամիս)	Դուրս եմ յեկել (տարի, ամիս)	Կուսակցության մեջ գտնվելու ընդհանուր տևողությունը (տարիներով և ամիսներով)
34	35	36	37	38	39
ՌՍԴԲԿ(բ)	Պրոֆեսիոնալ ԿԿ-ի անդամ	Մոսկվա	1895 (փաստական)	—	Մոտ 27 տարի

*) Այդ տարիներին խորհրդային ռուբլին կայունացված չեր։ Այդ ժամանակ աշխատավարձը հաշվական թվերի յեր հասնում։

V Աղյուսակ. հեղափոխական ստաժը

Մասնակցությունը	դեպքերի թիվը
40	
1. Տնտեսական գործադուլներին	—
2. Քաղաքական » Ընդամենը	—
3. Փողոցային քաղաքական ցույցերին	—
4. Ուսանողական շարժումներին	(1887)
5. Ընդհատակյա խմբակներին	շատ
6. Անլեգալ մասսովկաներին և միտինգներին	»
7. Մայովկաներին	—
8. Զինված ապստամբություններին և պարտիզանական կռիվներին	
9. Կուսակցական կոնֆերենցիաներին	համարյա
10. Կուսակցական համագումարներին	բոլորին

42. Բանտային ստաժը.— ա) Բանտ և նստել 1 տարի 2 ամիս. վարչական կարգով աքսորվել և 3 տարի — ամիս. բնակության — տարի — ամիս, քաղխմբագրությունում մոտ (ից) 10 տարի, ամիս. կատարած փախուստների թիվը.—

43. ա) Ինչ թերթեր ու ժուռնալներ եք կարդացել 1921 թվին (նշտագրեցեք) զանազան:

բ) Կանոնավոր կերպով, պատահականորեն, յերբեք, անկանոն:

digitised by A.R.A.R.@

գ) Ցեթե յերբեք չեք կարդում, ապա ինչու (թերթեր չկան, ժամանակ չկա, հետաքրքրություն չկա)—

դ) Ցեթե կարդում եք, ապա վորտեղ (տանը, ծառայության, գրադարանում, ընթերցարանում, պատերին) տանը:

44. ա) Վոր թվից եք պրոֆմիության անդամ, 19 . . . թվից:

բ) Ներկայումս մասնակցություն ունենում եք պրոֆաշխատանքի (այո, վոչ), վոչ:

գ) Ցեթե ունենում եք, ապա ինչպես.—

VI Աղյուսակ զինվորական ծառայողի և քաղաքական կոմիսարի զինվորական ստաժը

Վոր բանակում	Զենքի տեսակը և մասնագիտությունը (հետևակ, հեծյալ, հրետանի, սակրավոր, ինժեներական գործ)	Նախկին զինվորական կոչումն ու աստիճանը (շարքային, վաշտի հրամանատար)	Ծառայութ. տևողությունը: Վոր ժամանակվանից մինչև վոր ժամանակը: Ամիս տարի	Ամիս տարի	Ծառայության գումարը: Տարի ամիս		Վերքերի թիվը: Մասնակցության: Հրաձգութ. մեջ և այլն	Ձեռնամարտում	Վիրավորումներ: Հրազենով	Սառը զենքով	Զինվորական պարգևներ ստացել
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
1. Ծարական բանակում	Վոչ										
2. Սպիտակ բանակում											
3. Կանաչների բանակում											
4. Կարմիր բանակում											

57. Եթե զինվորական ծառայության մեջ չեք յեղել, ապա ընդհանուր վարժություն անցել եք (այո, վոչ) վոչ։

58. Ե՞րբ եք զորացրվել — ամիսը 19 — թվի —

59. ա) Եթե դուք քաղաքացի կամ բանվոր եք, ապա վորևէ կապ պահպանո՞ւմ եք գյուղի հետ (այո, վոչ) —

բ) Հատկապես ինչպիսի (ունեք ձեր, կամ ուրիշների հետ համատեղ դաշտավարական, բանջարանոցային տնտեսություն, մեղվանոցը և այլն) —

գ) Ինչո՞վ է արտահայտվում ձեր մասնակցությունը այդ տնտեսությանը (անձնական աշխատանք, դրամական օժանդակություն)—

Ծանոթություններ

Վ. ՈՒԼՅԱՆՈՎ (ԼԵՆԻՆ)

քաղաք Մոսկվա

13 փետրվարի, ամիս, 1922 թ.

Ի տեղի պատ. խմբագրի՝ Հ. ԴՌՆՈՑԱՆ
ԳԼԱՎԼԻՏԻ ԼԻԱԶՈՐ Ն—5151
Տիրաժ 8088, պատվեր 52
Հանձնված է արտադրության 19/I 1938 թ.
Ստորագրված է տպագրության 20/I 1938 թ.

«ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ»-Ի ՀՐԱՏ. ՏՊԱՐԱՆ,
ԵՐԵՎԱՆ

ՀԿ(բ)Կ Կ Կ հրատարակչություն—«Խորհրդային Հայաստան»

ԲԱՑՎԱԾ Է 1938 Թ.

բաժանորդագրությունը

„ԱԳԻՏԱՏՈՐԻ ԲԼՈԿՆՈՏ“

Լույս է տեսնում ամիսը 2 անգամ

Հ Կ (բ) Կ Կենտկոմի կուսպրոպագանդայի, ագիտացիայի և մամուլի բաժնի հրատարակություն

ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ՝

12 ամիսը . . . 6 ռուբ.
6 » . . 3 »
3 » . . 1 ռ. 50 կ.

Առանձին համարը՝ 25 կոպ.

Բաժանորդագրվելու համար դիմել՝ «Սոյուզպեչատ»-ի քաղաքային, շրջանային բյուրոներին և փոստի բաժանմունքներին։